

Evolution i skolebiblioteket

- vigtige elementer i udviklingen fra pædagogisk servicecenter til læringscenter

ved Carl Erik Christensen, landsstyrelsen.

Skolebibliotek – Mediecenter – Pædagogisk Servicecenter – Pædagogisk Udviklingscenter – Kompetencecenter - Læringscenter ?

Skolebiblioteket har gennem tiderne haft mange forskellige "efternavne" afhængig hvad man ønskede at fokusere på og den stedfundne udvikling. I det følgende fremhæves nogle vigtige elementer til forståelse af skolebiblioteks udvikling fra 1993 til i dag. Først forhold omkring indførelsen af informationsteknologi i skolen. Dernæst omtales den pædagogiske udvikling, livslang læring og begrebet læringsressourcer. Til slut fokuseres på skolebiblioteket og dets fortsatte udvikling.

Informatonsteknologi i skolen

Danmark var op gennem 90'erne præget af en økonomisk vækst. Der kom velstand til mange – der blev brugt mange penge på bedre boligforhold – mange børn oplevede at have deres eget værelse og det blev ofte udstyret med megen teknik. CD-en fortrængte forældregenerations grammofonplade. TV-et holdt sit indtog også i børneværelset ofte suppleret med en videobåndoptager og fra midt 90'erne begyndte computeren for alvor at finde indpas. Det helt store gennembrud kom da Internettet med world wide web for alvor fik sit gennembrud. I løbet af forbausende kort tid havde et flertal af børnene hjemme adgang til computer med direkte adgang til hele verden.

Men ikke i skolen og ikke på skolebiblioteket. Kun langsomt kom udviklingen i gang – primært begrundet i manglende økonomiske ressourcer og manglende nødvendig efteruddannelse af lærerne – herunder skolebibliotekarerne.

Iflg. bekendtgørelsen fra 1995 kan skolebibliotekaren i forbindelse med medieværkstedsfunktioner yde vejledning i " brug af ny informationsteknologi, herunder eksterne net og databaser". Det uddybes en smule i Temahæfte 15: Skolebiblioteker og undervisningsmidler fra 1996:

"Elektroniske medier

De nyeste typer af informationsbærende medier bør være repræsenteret i skolebiblioteket, ligesom der bør være adgang til [elektronisk informationssøgning](#) og [kommunikation](#), fx via [skolenettet](#).

Spil og simulationsprogrammer med undervisningsmæssigt indhold kan placeres i basissamlingen.

Elektroniske opslagsværker, kataloger, leksika eller billedlagre kan fx placeres i basissamlingens afdeling for håndbøger.

Eleverne skal have kendskab til IT. Edb-udstyret bør afspejle IT-udviklingen, således at eleverne får mulighed for at benytte de informationskilder, samfundet betjener sig af, herunder [lokale net](#). Eleverne skal

have adgang til frit at kunne søge i skolebibliotekets databaser. Skolebiblioteket bør være udstyret således, at lærere og elever kan eksperimentere med moderne og tidssvarende IT-udstyr. ”

Udviklingen var altså sat i gang. Skolebibliotekerne var mange steder de første på skolen der fik udstyr –men resten af skolen haltede stadig bagefter udviklingen i den private sfære. Videre taler man primært om hardware. Men hvori skal vejledningen bestå? Og hvad er i det hele taget de pædagogiske og læringsmæssige aspekter ved brug af it i undervisningen? Hvilke kriterier skal ligge til grund for valg af elektronisk hard- og software? Ofte blev der kun i begrænset omfang investeret i programmer, spil og andre læringsressourcer. Dels var udbudet ikke stort – og dels var der ikke mange penge at købe ind for. Skolens it-vejledere var primært ”lærere, der løste problemer af teknisk karakter”

Skismaet mellem forholdene i skolen og forholdene i erhvervsliv og i elevernes hjem blev mere og mere synlige. Tiden skreg på fornyet handling og fra politisk side blev der iværksat forskellige initiativer:

UVM kom i 1997 med temahæfte 19: Skolen på Internet - pædagogiske overvejelser og eksempler med bl.a. følgende begrundelser nævnt i indledningen:

Evnen til at kunne anvende elektronisk kommunikation vil i fremtiden være en lige så nødvendig kulturteknik som at kunne læse, skrive og regne. Denne kommunikationsmåde bruges i dag i vid udstrækning i store dele af samfundet, og det er naturligt, at eleverne i folkeskolen også benytter sig af den. Arbejdet med søgning på Internet kan dog virke kaotisk og uoverskueligt. Det er derfor vigtigt, at eleverne i skolen lærer at sammensætte søgekriterier, at kunne sortere og udvælge og at kunne vurdere og forholde sig til de resultater, der kommer ud af deres søgning.

Ved at anvende elektronisk kommunikation i skolen vil den faglige undervisning blive styrket, ligesom eleverne får et redskab og nogle færdigheder, som de også kan anvende i deres tid uden for skolen. Samtidig vil elektronisk kommunikation i mange sammenhænge understøtte væsentlige elementer i folkeskolens undervisning fx det nye læringsbegreb, undervisningsdifferentiering, projektarbejdsformen, tværgående emner og problemstillinger og undervisning med udgangspunkt i den enkelte elev.

Elektronisk kommunikation bliver således også et undervisningsmiddel, der i vid udstrækning kommer til at præge skolens undervisning. Det fremgår ligeledes af faghæfterne til alle skolens fag og af etableringen af Sektornettet (Internetadgang) til alle grundskolerne.

Folkeskoleafdelingen har fundet det naturligt i den forbindelse at se nærmere på de muligheder, som det nye undervisningsmiddel giver, og har derfor udarbejdet dette temahæfte.

Nye rammer for undervisningen

Adgang til eksterne net giver nye perspektiver for undervisningen, idet store mængder af viden og information ikke blot er gjort umiddelbart og hurtigt tilgængelige, men også kan præsenteres på nye måder. Dertil kommer, at stadig mere avancerede værktøjer giver adgang til disse net, hvor denne viden og information findes og til stadighed bliver opdateret og øget.

Endelig giver netadgangen mulighed for at anvende elektronisk kommunikation på helt nye måder i undervisningen. Computere med adgang til eksterne net udvider således undervisningens rammer med hensyn til hvor, hvornår og med hvem man vil samarbejde og hvilke informationer, man har adgang til. Viden som produkt og læring som proces er blevet påpeget som nogle af de vigtigste ressourcer i fremtidens samfund med informationsteknologien som det alsidige redskab, der kan fremme videnstilegnelse. Med dette udgangspunkt bliver det skolens opgave bl.a. at styrke kreativitet og evnen til stadig fornyelse.

Eleverne skal desuden opleve og forstå, at de har mulighed for at påvirke udviklingen gennem diskussion, samarbejde og handling.”

Fra politisk side blev temahæftet fulgt op af en massiv indsats på efteruddannelsesområdet i form af kurset “Skole-IT, det pædagogiske IT-kørekort”. Kurset skal sætte lærerne i stand til at bruge computeren kreativt i den daglige undervisning. så de kan ændre undervisningens indhold og metoder og højne kvaliteten. Siden 1999 har en stor del af Danmarks lærere gennemgået kurset.

Det følges nu i 2004 –2005 op med tilbudet om at blive Junior Pc-skole hvor eleverne får mulighed for at tage det såkaldte Junior Pc-kørekort.

495 millioner til IT i Folkeskolen

Junior Pc-kørekortet lanceres som en del af regeringens handlingsplan for *IT i Folkeskolen*, og undervisningen i it og medier skal ske integreret i skolens fag. Målene for indholdet i undervisningen er opdelt i fem hovedområder - it- og mediestøttede læreprocesser, informationsindsamling, produktion og analyse, kommunikation samt computere og netværk.

"Med lanceringen af Junior Pc-kørekortet, er handlingsplanen for *IT i Folkeskolen* for alvor sat i gang. Det er vigtigt, at det danske samfund er åben over for ny teknologi. På uddannelsesområdet må vi ikke indtage en afventende position og tro, at unge mennesker kan vente med at lære it til de står i en situation, hvor de har et konkret behov for at kunne håndtere it - for så er de allerede et skridt bagud. Vores uddannelsesinstitutioner skal være på forkant med udviklingen - for så er vores børn og unge det også. Derfor kommer regeringen nu med en seriøs økonomisk indsprøjtning for at sikre it-undervisningen", siger Ulla Tørnæs.

I årene 2004 til 2007 er der i alt afsat 495 millioner kroner til tilskud til indkøb af computere til 3. klassesetrin og øget faglig brug af it på alle klassesetrin, herunder i specialundervisningen, efteruddannelse af lærere, udvikling af nye organisations- og undervisningsformer samt udbredelse af Junior Pc-kørekortet.

Skolebibliotekets udfordring:

Skolebiblioteket kommer i de kommende år til at fungere i samspil med en skole og et samfund, der udvikler sig voldsomt på det informationsteknologiske område.

Hvordan tages den udfordring op og hvordan løses den?

Den pædagogiske udvikling i skolen

I relation til skolebibliotekets udvikling fra 1993 til i dag 2005 kan man fremhæve en lang række forhold, der har indvirket på indhold og funktioner.

Med folkeskoleloven i 1993 kom elevernes – og i særlig grad den enkelte elevs faglige og personlige udvikling i fokus. I begyndelsen gjorde man meget ud af at betone nødvendigheden af undervisningsdifferentiering (hvilket i øvrigt jo ikke er nogen ny ting!) samt indførelsen af nye undervisnings og læringsmetoder. Især projektarbejdsformen vandt indpas bl.a. fordi der blev indført afsluttende opgaver som den obligatoriske projektopgave og en fri selvvalgt opgave. Begge opgaveformer stiller store krav til skolebibliotekets formåen – både på det praktiske og pædagogiske område. Det er ikke nemt at lave disse opgaver uden et veludstyret og velfungerende skolebibliotek og uden hjælp og vejledning fra bl.a. skolebibliotekarteamet.

Fra omkring århundredskiftet blev der med PISA- undersøgelserne sat fokus på elevernes færdigheder og kompetencer

Pisa-undersøgelsen - international OECD-undersøgelse af unges færdigheder

Sammen med samtlige øvrige OECD-lande, samt en række lande uden for OECD, deltager Danmark i OECD programmet PISA - Programme for International Student Assessment. Hensigten med dette program er at måle, hvor godt unge 15-16-årige er forberedt på informationssamfundets udfordringer med vægt på færdigheder og kompetencer i fagområderne læsning, matematik og naturvidenskab - samt på personlige og sociale kompetencer.

Programmet gennemføres indtil videre over tre runder med dataindsamling i 2000, 2003 og 2006.

Første runde, PISA 2000, havde læsning som hovedtema og matematik og naturvidenskab som mindre temaer. Hovedresultaterne blev offentliggjort i december 2001. Siden er der udgivet en række rapporter, som uddyber resultaterne på udvalgte områder.

Anden runde, PISA 2003, blev gennemført i 2003 med matematik som hovedtema og læsning og naturvidenskab som de mindre temaer. Desuden omfatter PISA 2003 også en undersøgelse af de unges kompetencer i problemløsning.

Tredje runde af PISA gennemføres i 2006 med naturvidenskab som hovedtema.

Danske elever har gennemgående ikke klaret sig særligt overbevisende og i hvert fald er der fra politisk hold ønsket en betydelig højnelse af de faglige niveauer. Derfor er der iværksat en lang række initiativer som skolebiblioteket også må være en del af og tage sin del af ansvaret for.

Der er således med revisionen af folkeskoleloven i 2003 indført bindende nationale slut- og trinmål for hvad undervisningen skal lede frem mod. Der er indført en række nye prøvfag og prøveformer og hele skolens evalueringskultur skal fremmes og udvikles bl.a. ved indførelsen af en række tests (2005)

Folkeskoleloven (uddrag)

Kapitel 1

Folkeskolens formål

§ 1. Folkeskolens opgave er i samarbejde med forældrene at fremme elevernes tilegnelse af kundskaber, færdigheder, arbejdsmetoder og udtryksformer, der medvirker til den enkelte elevs alsidige personlige udvikling.

Stk. 2. Folkeskolen må søge at skabe sådanne rammer for oplevelse, virkelyst og fordybelse, at eleverne udvikler erkendelse, fantasi og lyst til at lære, således at de opnår tillid til egne muligheder og baggrund for at tage stilling og handle.

Stk. 3. Folkeskolen skal gøre eleverne fortrolige med dansk kultur og bidrage til deres forståelse for andre kulturer og for menneskets samspil med naturen. Skolen forbereder eleverne til medbestemmelse, medansvar, rettigheder og pligter i et samfund med frihed og folkestyre. Skolens undervisning og hele dagligliv må derfor bygge på åndsfrihed, ligeværd og demokrati.

Trin og slutmål

§ 10. Undervisningsministeren fastsætter regler om formålet med undervisningen og om centrale kundskabs- og færdighedsområder (slutmål) i fag og obligatoriske emner efter §§ 5-8 og § 9, stk. 1-6. Undervisningsministeren fastsætter desuden regler om mål for bestemte klassetrin (trinmål) i de enkelte fag/emner, bortset fra de fag, der kan tilrettelægges over 1 eller 2 år.

Stk. 2. Slutmål og trinmål angiver fælles nationale mål for, hvad undervisningen skal lede frem mod at eleverne har tilegnet sig af kundskaber og færdigheder i faget/emnet henholdsvis ved afslutningen af undervisningen og ved afslutningen af bestemte klassetrin.

Afsluttende opgaver

Stk. 5. På 9. klassetrin udarbejder eleverne en obligatorisk projektopgave, der i væsentligt omfang inddrager emner fra fagene historie og samfundsfag. Opgaven bedømmes med en skriftlig udtalelse og en karakter. ¹⁴⁾ Undervisningsministeren fastsætter nærmere regler om projektopgaven.

Stk. 6. På 9. klassetrin kan eleverne tillige udføre en fri selvvalgt opgave. Denne opgave kan efter elevens valg bedømmes med en skriftlig udtalelse og/eller en karakter.

Skolebibliotekets udfordring:

På hvilken måde kan skolebiblioteket være med til at løse de øgede faglige og pædagogiske krav der stilles til skolen ?

Fokus på LÆRING

Gennem flere år har der fra forskellig side – ikke mindst internationalt – været fokuseret meget på begrebet livslang læring og uddannelse.

Uddrag fra LEARNING: THE TREASURE WITHIN af Jacques Delors

I Rapport til UNESCO fra Verdenskommissionen for Uddannelse i det 21. århundrede skrives der således:

”Kommissionen betragter uddannelse som en permanent proces til opnåelse af viden og færdigheder, men også og måske især som et fremragende middel til at udvikle det enkelte menneske samt til at danne forbindelser mellem individer, mellem grupper og mellem nationer.”

.... Af alle disse grunde forekommer det os, at der burde være bred opbakning til begrebet om uddannelse, der fortsætter livet igennem med alle dens fordele i form af fleksibilitet, mangfoldighed og tilgængelighed på tid og sted. Der er behov for at omtænke og udbrede tanken om livslang læring. Ikke blot må den tilpasse sig ændringer i arbejdets karakter, den må også bidrage til en fortsat proces med at forme hele mennesker - deres viden og begavelse såvel som deres kritiske evne og evne til at handle. Den skal gøre det muligt for den enkelte at blive opmærksom på sig selv og sine omgivelser og anspore vedkommende til at spille sin sociale rolle i arbejdslivet og i det øvrige fællesskab.

.... Hvis man skal være i stand til at udnytte alle forekommende muligheder for at lære og for at blive dygtigere, er det nødvendigt, at man er i besiddelse af en solid grundlæggende uddannelse. Endnu bedre: Skolen bør videregive både ønsket om og fornøjelsen ved at lære, evnen til at lære, hvordan man skal lære, og skolen bør opmuntre intellektuel nysgerrighed. Man kan endda forestille sig et samfund, hvor hvert individ på skift både giver og modtager uddannelse.

For at nå frem hertil er der intet, der kan erstatte det formelle uddannelsessystem, hvor den enkelte bliver præsenteret for mange former for viden. Der er ingen erstatning for et lærer-elev forhold, der er understøttet af autoritet og udviklet gennem dialog. Dette er gang på gang blevet fremhævet af de store klassiske tænkere, der har studeret hele uddannelsesspørgsmålet. Det er lærerens ansvar at formidle den viden, som menneskeheden har opnået om sig selv og om naturen og alt af vigtighed om, hvad menneskeheden har skabt og opfundet.

Begrebet livslang læring fremstår således som en af nøglerne til det 21. århundrede. Begrebet rækker videre end den traditionelle skelnen mellem grundlæggende og fortsat uddannelse. Begrebet imødegår de udfordringer, som en hastigt forandrende verden stiller. Dette er ikke en ny indsigt, eftersom en række rapporter om uddannelse har understreget behovet for at vende tilbage til uddannelse for at håndtere de nye situationer, som opstår i folks personlige liv og i arbejdslivet. Dette behov er stadig aktuelt og vil endog blive forstærket. Den eneste måde til at tilfredsstille dette behov på er, at hvert enkelt menneske lærer, hvordan man skal lære.

Men der er yderligere et krav: De langtrækkende forandringer i de traditionelle livsmønstre stiller krav om bedre forståelse af andre folk og af verden som helhed; De stiller krav om gensidig forståelse, fredeligt samkvem, ja harmoni - de selv samme forhold, som savnes mest i verden i dag.

...Kravene til lærerne er betragtelige. Den ydre verden trænger mere og mere ind på skolens område, især gennem de nye kommunikationsmedier. Således er nogle børn i dag langt bedre informeret, selvom de modtager mindre vejledning fra forældrene. Lærerne må tage udgangspunkt i denne nye situation, hvis de vil opnå opmærksomhed hos de unge og give dem smag for læring. De må vise dem, at information og viden er to forskellige fænomener, idet opnåelse af viden forudsætter anstrengelse, koncentration, disciplin og beslutsomhed.

Op igennem 90'erne har der i forsker- og underviserkredse været stor interesse for selve læringsbegrebet, hvordan lærer man, og kan man lære på forskellige måder?

Især de amerikanske forskere som professor Howard Gardner med teorien om de mange intelligenser og professorerne Rita og Kenn Dunns teorier om "Learning Styles og flow" har påvist at mennesker lærer på hver deres måde, at mennesker har forskellige styrkesider, potentialer og intelligenser. Hvert individ har sin unikke læringsstil og intelligensprofil.

Det har bl.a. bevirket at der rundt omkring på skoler og skolebiblioteker laves læringsrum og læringsmiljøer baseret på disse teorier. I skolebibliotekarkredse er det landsdækkende VOV-projekt fra 2000-2001 særlig kendt. Udviklingsarbejdet viste i forskellige kreative og fantasifulde VOV-rum, hvorledes skolebiblioteket kan være igangsættende for en pædagogisk udvikling der rummer tilbud til alle intelligenser og giver elever mulighed for personlig vækst og udvikling. Efterfølgende har projektet inspireret til mange lokale tiltag i forbindelse med etablering af læringsrum.

Skolebibliotekets udfordring:

Hvorledes kan skolebiblioteket medvirke til at eleverne oplever ønsket om og fornøjelsen ved at lære, evnen til at lære, hvordan man skal lære, og opmuntrer til intellektuel nysgerrighed ?

Skolebiblioteket i udvikling

- Fra "kan til skal"

I lovbekendtgørelse nr. 55 af 17. januar 1995 om skolebiblioteker i folkeskolen fastsættes en række *krav samt skal og kan opgaver*, (mine fremhævelser) der vel var udtryk for hvad man på pågældende tidspunkt (1995) fandt muligt og ønskeligt ud fra en politisk og økonomisk anskuelse. Set med nutidens briller (2005) er der ting der falder i øjnene: Kravene skal stadigvæk opfyldes. "Skal" opgaverne udgør fortsat skolebibliotekets grundtyper:

Uddrag

Kapitel 1

Formål og funktion

"SKAL" opgaver

§ 1. Ved hver selvstændig skole **oprettes** et skolebibliotek som et pædagogisk servicecenter. Skolebiblioteket **stiller** undervisningsmidler til rådighed for undervisningen og **yder vejledning** i brugen heraf. Skolebiblioteket **bidrager** endvidere til skolens udvikling ved at formidle relevante informationer.

Stk. 2. Skolebiblioteket **skal** understøtte folkeskolens formål og medvirke til at fremme elevernes alsidige personlige udvikling ved at øge deres lære- og læselyst.

§ 3. Skolebibliotekets samlinger **omfatter** de af skolens undervisningsmidler, der katalogiseres efter samme systemer, som anvendes af folkebibliotekerne. I samlingerne **indgår** skolens bøger m.m., audio-visuelle materialer, undervisningsmidler i elektronisk form, interaktive medier og andre biblioteksegne materialer.

§ 4. Skolebibliotekets materialebestand **skal** være alsidigt sammensat og af aktuel karakter.

Stk. 2. Materialerne **skal kunne anvendes** i skolens undervisning i fagene og i tværgående emner og være afpasset efter elevernes forskellige forudsætninger.

Stk. 3. Skolebiblioteket **skal rumme informationsmaterialer** om folkeskolen og pædagogisk litteratur.

§ 6. På grundlag af informationer fra amtscentraler og pædagogiske centraler m.v. medvirker skolebiblioteket til at oplyse skolen om udbudet af undervisningsmidler. Skolebiblioteket kan tillige orientere skolen om kurser og pædagogiske initiativer i området.

Stk. 2. Til supplerung af skolebibliotekets egne samlinger fremskaffes undervisningsmidler ved lån fra fællessamlinger og pædagogiske centraler, jf. § 2, stk. 3 og 4, amtscentraler, folkebiblioteker og andre eksterne samlinger.

Hjemlån og undervisning i biblioteks- og materialekundskab

§ 7. Eleverne **skal have adgang til under vejledning** at hjemlåne bøger fra skolebibliotekets samlinger til fritidslæsning samt undervisningsmidler efter behov. Skolens lærere **skal have adgang til** at hjemlåne undervisningsmidler med henblik på forberedelse af undervisningen.

§ 8. Skolebiblioteket **medvirker** ved undervisningen i biblioteks- og materialekundskab.

Stk. 2. Undervisningen har til formål at lære eleverne at benytte eksisterende systemer til informationssøgning, herunder databaser, at gøre brug af skolebibliotekets materialer i forbindelse med undervisningen og at vænne eleverne til at benytte kommunens biblioteker.

”KAN” opgaver

§ 5. Til skolebiblioteket **kan** knyttes et medieværksted/medieværkstedsfunktioner, hvor der ydes elever og lærere vejledning i forbindelse med bearbejdning og formidling af indsamlede informationer, brug af ny informationsteknologi, herunder eksterne net og databaser, og ved gennemførelse af undervisningsprojekter, herunder projektopgaver. Desuden **kan** der ydes lærere teknisk bistand til fremstilling af egne undervisningsmidler.

Stk. 2. Skolebiblioteket **kan** varetage registrering og formidling af alle skolens undervisningsmidler, herunder lærebøgerne. Skolebiblioteket **kan** desuden administrere andre materialer.

§ 6. *Stk. 3.* Skolebiblioteket **kan** danne ramme for kulturcenteraktiviteter for lokalområdet, jf. folkeskolelovens § 3, stk. 6, og medvirke ved sådanne aktiviteter samt formidle kulturtilbud til skolens elever, fx teaterforestillinger.

Det billede der umiddelbart tegner sig af et skolebibliotek anno 1993-95 er nok mest et servicecenter der servicerer på en række fastlagte områder – mens den pædagogiske dimension ikke fra begyndelsen var særlig tydelig. Dette skal nok sammenholdes med de ny indførte arbejdstidsbestemmelser, der i hvert fald på det tidspunkt ikke virkede befordrende på kreativ og dynamisk tanke og udvikling. Mange – heriblandt undertegnede - brød sig ikke om ordet servicecenter. Ikke at der er noget i vejen med service, men det signalerer tankstation og tjenesteydelse – ikke ligeværdighed og sparring – men herom senere.

At man i Undervisningsministeriet også ville noget andet og mere ses i Temahæfte 15: Skolebiblioteker og undervisningsmidler (1996) hvor der i forordet skrives: ”

Skolebiblioteket har fået en ny og udvidet rolle med [den nye folkeskolelov](#), der fastslår, at det skal fungere som et pædagogisk servicecenter for skolen.

Folkeskolen har brug for et aktivt pædagogisk servicecenter, der kan understøtte den pædagogiske udvikling og den daglige undervisning. Foruden [undervisningsmidler](#) er der brug for, at skolebiblioteket tilbyder [medieværkstedsfunktioner](#) med mulighed for at elever og lærere kan arbejde med forskellige [medier](#).

Skolebiblioteket skal fremme elevernes virkelyst og give mulighed for faglig fordybelse og overblik. Eleverne skal have mulighed for at [indsamle](#), [bearbejde](#) og [præsentere eller formidle](#) forskellige former for informationer og herved opleve sammenhæng.

Skolebiblioteket skal understøtte [projektarbejdsformen](#) og princippet om [undervisningsdifferentiering](#) samt [undervisning i tværfaglige emner og problemstillinger](#).

[Formidling af kulturelle tilbud](#) og adgang til informationer af enhver art er naturlige elementer i et skolebibliotek, hvis opgave det er, at skabe orden i de meget store informationsmængder der er adgang til, så information bliver omsat til viden.

Det er [skolebibliotekets opgave](#) at stille undervisningsmidler til rådighed for undervisningen og yde vejledning i brugen heraf. Skolebiblioteket skal endvidere bidrage til den enkelte skoles udvikling ved at formidle relevante informationer.

Skolebiblioteket skal understøtte [folkeskolens formål](#) og medvirke til at fremme elevernes alsidige personlige udvikling ved at øge deres lære- og læselyst.

Skolebiblioteket er en integreret del af den enkelte skoles [virksomhed](#), og dets opgaver må ses i et bredere perspektiv end tidligere. Formålet med temahæftet er således at give nogle bud på, hvordan skolebiblioteket kan opfylde og leve op til de nye mål.

Det er lokale behov og muligheder, der er bestemmende for [udformningen af skolebiblioteket](#) på den enkelte skole. Temahæftet kan anvendes som inspiration og idésamling på skolen eller i kommunen, når udviklingen af det enkelte skolebibliotek er på dagsordenen.

Temahæftet kan danne grundlag for udarbejdelse af [handleplaner](#) med henblik på at udvikle skolebiblioteket, så der tilvejebringes optimale forudsætninger for at understøtte gennemførelsen af den nye folkeskolelov.

Her er ganske andre holdninger til begrebet "det pædagogiske servicecenter". Vægten flyttes fra service til pædagogisk, og hermed blev en løbende udvikling sat i gang. Udviklingen har i dag medført at "kan" opgaverne næsten alle steder i dag er blevet til "skal" opgaver hvilket meget kan begrundes i den udvikling der i skolen er sket på det pædagogiske område, men det er også et udtryk for øget økonomisk decentralisering. Skolen bestemmer – naturligvis indenfor de økonomiske rammer – og prioriterer selv hvilket pædagogisk serviceniveau den vil have på skolebiblioteket.

Siden 1996 har der løbende været gennemført forskellige udviklingsarbejder på skolebiblioteksområdet for at fremme en udvikling der gør at skolebiblioteket hele tiden modsvarer de krav og ønsker man har fra skolens / politikernes side. Udviklingsarbejderne var ofte inspireret af tanker der kom til udtryk i publikationer udgivet af Undervisningsministeriet som fx Vision 2010 – Folkeskolerådets vision for folkeskolen anno 2010.

Også for Danmarks Skolebibliotekarere var denne udgivelse vigtig. Den blev således behandlet i flere fora bl.a. på kursus for amtsstyrelser og efterfølgende udtalte foreningen sig til officielt til Vision 2010 i form af et høringssvar (August 2001)

Af bilag 1 til høringssvaret læser man medlemmernes umiddelbare holdning til hvordan et skolebibliotek skal se ud i fremtiden:

**Danmarks
Skolebibliotekarforening
Bilag 1**

**Bilag til "Vision 2010 –
et indlæg i debatten":**

Bilaget indeholder i stikordsform en række forslag og idéer fra de workshops, der blev afholdt på Danmarks Skolebibliotekarforenings "Amtskursus 2000" på Gl. Avernæs i dagene 28. og 29. oktober 2000.

Workshop 1:

Pædagogisk udvikling:

- Selvstyrende team, fleksible, udfarende skolebibliotekarer. Et stærkt kommunalt system. Sekretærhjælp. Åben medmandskab i hele skoletiden, mindst.
- Udlån til lokalbefolkningen af alle materialer, projektstøtte i alle undervisningsforløb, deltagelse i fagudvalg, teammøder, forældremøder.
- Vejledere for lærere/team/skolebestyrelse/ ledelse.
- Samarbejdspartnere: ungdomsskole, folkebibliotek, lokalforeninger, institutioner, SFO, ACU. DLF som tæt samarbejdspartner.
- Skolebibliotekets undervisningstilbud vil i høj grad gå på områderne indsamling, bearbejdning og formidling.
- Behovet for rådgivning og vejledning vedr. undervisningsmidler i bred forstand vil eksplodere.
- Partnerskaber. En af skolebibliotekets væsentligste opgaver bliver opkvalificering af lærerne. Der etableres partnerskaber med f. eks. amtscentre og seminarier på dette område. Skolebiblioteket indgår som ressource i læreruddannelsen.
- Skolebiblioteket udgør et fleksibelt rum, der indrettes efter behov afhængig af hvilke projekter/temaer, der skal arbejdes med. Kvalificering og bearbejdning af de informationer, som eleverne henter ned fra nettet.
- Gensidige forventninger skolebibliotekarer og øvrige lærere om høj grad af professionalisme. Væsentligt at tænke pædagogisk – være stifinder.

Workshop 2:

**IT-center, servicecenter,
bibliotek:**

- Medielæseplan fastlægger, hvornår forskellige emner tages op.
- Alle har "Skole-IT".
- Vejledning af lærere og elever vedr. nettet
– kritisk med kvalitet.
- Skolebiblioteksteamet holder øje med nye materialer og midler.
- Partnerskaber med andre institutioner, f.eks. folkebiblioteket om fælles databank over lokale ressourcer og "undervisningsmidler" i meget udvidet forstand. Hjemmeside med relevante links – database over lokale "kultur- og traditionsbærende" personer.
- Efteruddannelse af biblioteksteam mht. IT/medie-supervision.
- Amtscentrenes koordinerende rolle især i forhold til små kommuner.
- Læringsmiljøer.
- I skolebiblioteket arbejder et velfungerende medieteam.
- Udbygning/raffinering af DES i bredeste forstand.
- Skolen formulerer – skolebiblioteket organiserer/registrerer/bakker op.

Workshop 3:

Netværks- og søgefunktioner

- Åbent hver dag fra 8.00 –16.00.
- Tid til samarbejde med diverse team og partnerskaber i lokalsamfundet.
- Sparringspartner for lærere og elever.
- Det fysiske miljø skal passe til funktionerne.
- Minimumsgrænse for åbningstid med rådgivning/vejledning, centralt forhandlet.
- Kurser i bl.a. søgning for lærere og elever.
- Café – virksomhed.
- Strukturert og progressiv biblioteksorientering.
- Opdragelse til selvvirksomhed og ansvarlighed.

-
- Sortering af informationsmængden, ikke mindst elektronisk.
- Videreudvikle samarbejde med organisation.

Workshop 4:

Det kulturelle skolebibliotek:

- Vind ejerskab i lærerkollegiet. Præsenter idéerne i pædagogisk råd.
- Ildsjæle er nødvendige! Find dem og vind dem som ressourcepersoner.
- Skolebiblioteket opretter baser, formidler kontakter.
- Der skabes læringsrum (oplevelser i vid forstand) Viden, Oplevelse, Vækst.
- Skolen som kulturelt samlingssted.
- Skolebibliotekarere uddannes som kulturformidlere.
- Partnerskaber med folkebibliotek, museer, kirker, frivillige organisationer.
- Bemandet skolebibliotek i al åbningstid.

I forhold til folkeskoleloven fra 1993 og bekendtgørelsen fra 1995 ser vi nu et klart billede af et dynamisk, aktivt, igangværende skolebibliotek hvor de pædagogiske dimensioner er i højsædet og hvor servicebegrebet er nedtonet. Tillige – og ikke mindst – fremgår det tydeligt at skolebibliotekarere er kreative og udviklingsorienterede – et godt udgangspunkt for skabelse af skolens læringscenter

Undervisningsmidler og læringsressourcer

I folkeskoleloven står der bl.a. følgende om undervisningsmidler:

Skolebiblioteket

19. De nødvendige undervisningsmidler skal stilles vederlagsfrit til rådighed for eleverne. Dette gælder dog ikke instrumenter og udstyr, som anvendes ved undervisning i fritiden efter § 3, stk. 3, og som hjemtages af eleverne til eget brug.

Stk. 2. Ved hver selvstændig skole oprettes et skolebibliotek som et pædagogisk servicecenter. Skolebiblioteket er en del af skolens virksomhed og samarbejder med folkebiblioteket. Skolebiblioteket stiller undervisningsmidler til rådighed for skolens undervisning, herunder også bøger til elevernes fritidslæsning, og yder vejledning i brugen heraf.

I temahæfte 15 Skolebiblioteker og undervisningsmidler (1996) skelnes der på følgende måde:

Undervisningsmidler

Skolebibliotekets materialesamling omfatter de materialer, der katalogiseres efter samme systemer, som anvendes i folkebibliotekerne.

Det er imidlertid vanskeligt at afgrænse de undervisningsmidler, der administreres af skolebiblioteket, men grundstammen omfatter bøger og audiovisuelle materialer, herunder undervisningsmidler i elektronisk form.

Undervisningsmidlerne kan generelt opdeles i to grupper:

- Informationsbærende medier, hvorfra eleverne kan hente informationer.
- Formidlingsværktøjer, som eleverne kan anvende, når de skal bearbejde og formidle de indsamlede informationer.

Disse definitioner kan vel stadigvæk bruges, men spørgsmålet er om ikke det er mere hensigtsmæssigt at udvide begrebet og dele dem efter lidt andre kriterier – fx graden af pædagogisk tilrettelæggelse således:

1. Læringsressourcer defineres som
  - ALT der meningsfuldt kan indgå i læring herunder fysiske og virtuelle undervisnings- og læremidler og det omgivende samfund.
2. Undervisningsmidler defineres som
  - forlagsudgivne, i høj grad pædagogisk tilrettelagte læringsressourcer. Typisk det vi normalt kalder systembøger eller taskebøger.
3. Læremidler defineres som
  - Forlagsudgivne, i mindre grad tilrettelagte læringsressourcer Typisk faglitteratur, databaser etc.
4. Læringsobjekt defineres som
  - den mindste enhed, der kan stå alene og stadig være en meningsfuld læringsaktivitet for den lærende.
  - Udgør et fleksibelt element for læring – kendes bl.a. fra digitalt tilrettelagt læring og kan udskiftes / ajourføres med nyt objekt.

Skolebiblioteket skal både informere om nye læringsressourcer, men også rådgive og vejlede om de pædagogiske kriterier der indgår når et materiale skal vurderes og vælges. Skolebibliotekaren skal være godt inde i Fælles Mål – hænder slut - og trinmål for ALLE fag og fagområder, kunne vurdere samspillet mellem elev, læring og medie. Alle medier har styrker og svagheder – dvs. forskellige måder at formidle og skabe læring på. Når det tilsigtede mål, hvilke kompetencer og færdigheder udvikles? Hvilken form for intelligens og læringsstil henvender materialet sig til?

Når disse aspekter fremhæves er det fordi begrebet undervisnings- / læremidler bl.a. med adgangen til Internettet er blevet voldsomt udvidet. Vi taler om et Informationssamfund, hvor mængden af informationer er totalt uoverskuelig. Med de rigtige søgestrategier er det muligt at finde oplysninger om næsten alt på nettet. Det rejser en lang række spørgsmål og stiller en lang række udfordringer til elever og skolebibliotek og har ført til indførelsen af et nyt begreb: Informationskompetence. Heri indgår bl.a. evnen til søgning, vurdering og anvendelse af informationer. Hvorledes gøres informationer til viden? Hvorledes kommer vi fra Informationssamfund til Videnssamfund ?

Skolebibliotekets udfordring:

På hvilken måde kan skolebiblioteket rådgive og vejlede om samspillet mellem læringsmål, læreprocesser og læringsressourcer?

På hvilken måde kan skolebiblioteket medvirke til at udvikle elevernes informationskompetence og omsætte informationer til viden?

Udviklingsarbejder

Undervisningsministeriet har via Skolebibliotekernes Udviklingspulje gennem alle årene støttet forskellige udviklingsarbejder – alle med det formål at fokusere på et eller flere af elementerne pædagogik, læring og undervisningsmidler eller vejledning og udvikling. Det er der bl.a. kommet en række inspirerende temahæfter ud af: Temahæfte 28 – 2000 : Skolebiblioteket som pædagogisk servicecenter – mellem vision og realitet og senest temahæfte 12 – 2004: En stjerne rolle til skolebiblioteket – fra pædagogisk servicecenter til udviklingscenter. Her sættes fokus på, hvordan skolebiblioteket kan spille hovedrollen i folkeskolens arbejde med at omsætte nye pædagogiske visioner om læring og anderledes organisationsformer til virkelighed.

Ser vi derfor på skolebiblioteket anno 2005 ser vi et skolebibliotek, der på mange måder er totalt anderledes end skolebiblioteket anno 1995. Skolebiblioteket har gennemløbet en udvikling der bygger ovenpå 1993 loven men som har flyttet fokus fra servicebegrebet til pædagogik, læring og udvikling. Alligevel vil der være store lokale og regionale forskelligheder på de enkelte skolebiblioteker. Det afhænger helt af om man har gennemløbet den skitserede udvikling, om man er på en stor eller lille skole, om man er blevet skolens bankende hjerte hvorfra der udstråler en stor energi og dynamik, kreativitet, professionalisme og målrettethed. Og så noget så banalt om man har de fornødne økonomiske ressourcer, gode fysiske rammer, har læreres og ledelsens opbakning – og at man kan lide at være i centrum for stadig udvikling.

Er de ting i orden – eller har man en plan for hvordan de kan bringes i orden – er man sikkert også parat til prøve at finde ud af hvad skolebiblioteket – skolens læringscenter er på egen skole.

Andre steder på hjemmesiden vil der blive givet konkrete forslag til, hvad indholdet i et læringscenter bl.a. kan være.

Skolebibliotekets udfordring:

Har skolebiblioteket lavet en visions- handle- og evalueringsplan for skolebibliotekets udvikling til læringscenter?

Hvad skal barnet hedde?

Kikker man udelukkende på Uddannelsesstyrelsens seneste temahæfte nr. 12 –2004: En stjerne rolle til skolebiblioteket – fra pædagogisk servicecenter til pædagogisk udviklingscenter skulle barnet altså hedde: Skolebiblioteket – skolens pædagogiske udviklingscenter.

Imidlertid er der en række andre forhold der gør at man i dag (2005) vil foretrække ordet læringscenter. Dels de allerede nævnte forhold omkring pædagogik og læring, det internationale perspektiv omkring livslang læring – og dels et ønske om større sammenhæng mellem de forskellige uddannelsers indhold og terminologier.

Således har man i flere år i ungdomsuddannelserne – og især i handelsskoleverden – etableret ” Open Learning Centeret/Det Åbne Læringscenter. Skolernes udgangspunkt er en interesse i at tænke i åbne læringsmiljøer generelt som grundlag for tilrettelæggelse af læreprocesser og konkret manifestering af nogle pædagogiske udviklingstendenser, som præger uddannelsessystemet helt generelt og erhvervsuddannelsesreform 2000 i særdeleshed.

I den nye skolebibliotekaruddannelse (2005) bruger man ligeledes ordet læringscenter og siger noget om hvilket indhold og funktioner der indeholdes. Det hedder her i formål for uddannelsen:

”Det er formålet at den studerende udvikler personlige, faglige, praktiske og teoretiske kompetencer således at den studerende sammen med resten af teamet omkring skolebiblioteket som skolens (institutionens) læringscenter kan varetage opgaver knyttet hertil som vejleder, formidler og iværksætter af elever og kollegers læreprocesser og dermed bidrage til skolens udvikling.

Måler er, at de studerende kan indgå med skolebiblioteks faglig kunnen i teamet omkring skolebiblioteket som skolens (institutionens) læringscenter. De studerende skal derfor kvalificeres i vejledning af elever og lærere i informationssøgning og brug af medier. Det er målet, at de studerende opnår forudsætninger for aktivt at bidrage til skolens udvikling ved vejledning om samspillet mellem læringsmål, læreprocesser, læremidler og læringsrum

samt at de studerende opnår indsigt i og forståelse for læringscentret som kulturformidlende og kulturskabende læringsmiljø”

Set ud fra ovenstående er der således god overensstemmelse mellem de tanker vi i Danmarks Skolebibliotekarere har gjort os om begrebet læringscenter og den ny uddannelse til fremtidens skolebibliotekar.

Ønsker man derfor denne udvikling lokalt må man også finde nogle svar og nogle bud på de rejste udfordringer, der derfor gentages her:

Skolebiblioteket som læringscenter har derfor svar på disse udfordringer:

1. Skolebiblioteket kommer i de kommende år til at fungere i samspil med en skole og et samfund, der udvikler sig voldsomt på det informationsteknologiske område. Hvordan tages den udfordring op og hvordan løses den?
2. På hvilken måde kan skolebiblioteket være med til at løse de øgede faglige og pædagogiske krav der stilles til skolen ?
3. Hvorledes kan skolebiblioteket medvirke til at eleverne oplever ønsket om og fornøjelsen ved at lære, evnen til at lære, hvordan man skal lære, og opmuntrer til intellektuel nysgerrighed ?
4. På hvilken måde kan skolebiblioteket rådgive og vejlede om samspillet mellem læringsmål, læreprocesser og læringsressourcer?
5. På hvilken måde kan skolebiblioteket medvirke til at udvikle elevernes informationskompetence og omsætte informationer til viden?
6. Har skolebiblioteket lavet en visions- handle- og evalueringsplan for skolebibliotekets udvikling til læringscenter?

Konklusion

Danmarks Skolebibliotekarer går ind for betegnelsen LÆRINGSCENTER som udtryk for skolebiblioteks indsatsområde i de kommende år.

Danmarks Skolebibliotekarer definerer et læringscenter således, det er vor mission, idegrundlag, det vi arbejder hen imod:

Skolebiblioteket indgår som en central del af skolens læringsmiljø og fungerer som skolens innovative, formidlende og pædagogiske læringscenter.

Skolebiblioteket understøtter folkeskolens formål og medvirker til at realisere skolens værdigrundlag, faglige læringsmål og indsatsområder.

Skolebiblioteket skaber i samarbejde med lærere og ledelse forudsætninger for undervisning og læring.

Det gøres bl.a. ved at Skolebiblioteket som læringscenter aktivt

- ***varetager opgaver som undervisning, vejledning og formidling i relation til læring og læreprocesser***
- ***iværksætter initiativer der bidrager til skolens stadige udvikling.***
- ***stiller fysiske og virtuelle læringsressourcer til rådighed for lærerens undervisning og den enkelte elevs alsidige, personlige og faglige udvikling.***
- ***fungerer som et kulturformidlende og kulturskabende læringsmiljø.***

Skolebibliotekets stadige udfordring:

Et læringscenter uden et reelt indhold er ikke noget læringscenter !